

POSTANOWIENIE

Dnia 16 listopada 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Dariusz Dończyk (przewodniczący)
SSN Anna Owczarek (sprawozdawca)
SSN Irena Gromska-Szuster

w sprawie ze skargi dłużnika B. Ł.

na czynność Komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym w sprawie o sygn. akt [...] w przedmiocie zajęcia wierzytelności z emerytury lub renty z dnia 17 stycznia 2011 r. i kontynuowania postępowania egzekucyjnego wobec dłużnika przy uczestnictwie wierzyciela K. B. oraz dłużników C. Ł., Z. S. i J. S.

na posiedzeniu jawnym w Izbie Cywilnej w dniu 16 listopada 2012 r.,
na skutek zagadnienia prawnego przedstawionego
przez Sąd Okręgowy
postanowieniem z dnia 4 maja 2012 r.,

"1. Czy w myśl przepisu art. 33 pkt 8 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego w brzmieniu sprzed nowelizacji dokonanej ustawą z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy - Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 162, poz. 1691) wierzytelność o wypłatę świadczenia emerytalno-rentowego stanowi majątek odrębny małżonka dłużnika, przeciwko któremu wierzyciel uzyskał tytuł wykonawczy z ograniczeniem jego odpowiedzialności do majątku wspólnego?"

w przypadku odpowiedzi twierdzącej

2. Czy możliwe jest, po przedstawieniu przez wierzyciela tytułu wykonawczego wystawionego także przeciwko małżonkowi dłużnika, zajęcie świadczenia emerytalno-rentowego małżonka dłużnika, którego odpowiedzialność ograniczona jest do majątku wspólnego?"

odmawia podjęcia uchwały.

Uzasadnienie

Komornik Sądowy na wniosek wierzyciela K. B. (jako następcy prawnego wierzyciela C. spółki z o.o. w R.) na podstawie tytułu wykonawczego w postaci nakazu zapłaty z dnia 5 sierpnia 1999 r., wydanego przez Sąd Rejonowy w sprawie sygn. akt V Ng 1037/99, któremu nadano klauzulę wykonalności także przeciwko B. Ł. jako małżonkowi dłużniczki C. Ł. - z ograniczeniem jego odpowiedzialności do majątku wspólnego, wszczął egzekucję przeciwko B. Ł. i zajął wierzytelność z emerytury (renty) przysługującej mu wobec Zakładu Ubezpieczeń Społecznych.

W następstwie skargi dłużnika B. Ł. na powyższe czynności Sąd Rejonowy postanowieniem z dnia 24 października 2011 r. w części dotyczącej zajęcia uwzględnił skargę i uchylił postanowienie Komornika z dnia 17 stycznia 2011 r. o zajęciu wierzytelności z emerytury. Sąd wskazał, że wierzytelność powyższa wchodzi w skład majątku odrębnego B. Ł., stąd nie jest możliwe jej zajęcie i dopiero pobranie emerytury przez uprawnionego umożliwi prowadzenie egzekucji.

Sąd Okręgowy, rozpoznając zażalenie wierzyciela K. B. na powyższe postanowienie, powziął wątpliwości co do zagadnień prawnych, przedstawionych wyżej.

Sąd Okręgowy wskazał, że zastosowanie w sprawie mają przepisy kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, w brzmieniu sprzed zmiany dokonanej ustawą z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy - Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 162, poz. 1691). Dla uzasadnienia powyższego stanowiska powołał art. 5 ust. 3, stanowiący, że do stosunków majątkowych małżonków opartych, w dniu wejścia w życie cytowanej ustawy, na umowie majątkowej małżeńskiej stosuje się nadal przepisy obowiązujące w dacie zawierania umowy, wskazując na fakt zawarcia między dłużniczką C. Ł. a jej małżonkiem B. Ł. w dniu 12 lutego 2001 r. umowy, w formie aktu notarialnego, o wyłączeniu wspólności ustawowej. Przytaczając art. 32 § 2 k.r.o. i art. 33 pkt 8 k.r.o. w brzmieniu obowiązującym przed dniem 20 stycznia 2005 r. wskazał, że w przepisach tych emerytura nie jest zaliczona wprost do składników majątku odrębnego ani wspólnego. Odwołał się do rozbieżności występujących, jego zdaniem, w literaturze prawniczej co do traktowania świadczeń w postaci emerytury, renty inwalidzkiej, stypendium, zasiłków z ubezpieczenia społecznego -

z uwagi na pełnienie takiej samej funkcji ekonomicznej w rodzinie - jak wynagrodzenia za pracę (podzielając ten pogląd przedstawiony w wymienionych w uzasadnieniu Komentarzach do kodeksu rodzinnego i opiekuńczego różnych autorów) oraz do stanowiska odmiennego (pomijającego źródła). To drugie stanowisko miało, zdaniem Sądu, z uwagi na zamknięty katalog składników wchodzących w skład majątku odrębnego (art. 33 k.r.o.) i pominięcie wśród nich świadczeń emerytalno-rentowych, wskazywać na konieczność uznania, że należą one do majątku wspólnego. Przyjęcie jednej z tych koncepcji ma decydujące znaczenie dla oceny możliwości zajęcia w toku egzekucji świadczenia emerytalno-rentowego małżonka dłużnika na podstawie tytułu wykonawczego zaopatrzonego w klauzulę wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika z ograniczeniem jego odpowiedzialności do majątku wspólnego. Skoro ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. 2009, Nr 153, poz. 1227) precyzuje jedynie jakie świadczenia i w jakiej wysokości podlegają potrąceniu, to egzekucja świadczeń emerytalno-rentowych musi toczyć się w oparciu przepisy kodeksu postępowania cywilnego. Sąd Okręgowy wskazał, że w literaturze prawniczej dominuje stanowisko, iż do egzekucji świadczeń emerytalno-rentowych stosuje się przepisy o egzekucji z wynagrodzenia za pracę (art. 880 k.p.c.), a nie przepisy o egzekucji z innych wierzytelności. Egzekucja taka obejmuje dwa etapy - zajęcie i jego realizację, która w odniesieniu do wypłacanych okresowo świadczeń jest rozciągnięta w czasie i trwa do pokrycia długu (art. 881 § 2 k.p.c.). Istotne jest jednak czy komornik może przystąpić do zajęcia świadczenia emerytalno-rentowego dłużnika w sytuacji, gdy tytuł wykonawczy ogranicza egzekucję do majątku wspólnego. Sąd powołał ponownie dwa rozbieżne poglądy, pierwszy wskazujący że nie jest to możliwe z uwagi na treść tytułu wykonawczego zawierającego ograniczenie odpowiedzialności małżonka dłużnika, twierdząc, że „przyjmowały go dotychczas” zarówno Sąd Rejonowy jak i Sąd Okręgowy rozpoznający obecne zażalenie. Nie precyzując, czy i z jakich przyczyn zamierza od tego stanowiska odstąpić stwierdził następnie, że są (nieoznaczeni) zwolennicy drugiej koncepcji przyjmującej, że z względów celowości, iż zajęcie świadczenia nie jest pierwszym etapem egzekucji a jedynie czynnością techniczną i

wskazał, że taka interpretacja pozwala na przeprowadzenie skutecznej egzekucji ze świadczeń emerytalno-rentowych małżonka dłużnika.

Sąd Najwyższy zważył:

Przedstawione Sądowi Najwyższemu zagadnienie prawne nie spełnia wymogów określonych przepisem art. 390 w zw. z art. 397 § 2 i art. 13 § 2 k.p.c.

Po pierwsze wskazać należy, że dopuszczalne jest przedstawianie zagadnień prawnych dotyczących wykładni tylko takich przepisów prawa materialnego lub procesowego, które bezspornie mają zastosowanie w ustalonym w wystarczającym zakresie stanie faktycznym sprawy (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 27 sierpnia 1996 r., III CZP 91/96, OSNC 1997, nr 1, poz. 9). Tymczasem Sąd Okręgowy, już omawiając zagadnienie prawa intertemporalnego wskazał, że dłużniczka C. Ł. zawarła w dniu 12 lutego 2001 r. z małżonkiem B. Ł., będącym dłużnikiem egzekwowanym, umowę o wyłączeniu wspólności ustawowej. Dodatkowo, z powołania art. 5 ust. 3 ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy - Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 162, poz. 1691), jako podstawy stosowania przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego w brzmieniu obowiązującym przed 20 stycznia 2005 r., pośrednio wynika że Sąd odwoławczy uznał, iż stosunki majątkowe małżonków oparte są na umowie majątkowej małżeńskiej. Na obowiązywanie powyższej umowy, jako jeden z zarzutów uniemożliwiających prowadzenie przeciwko niemu egzekucji co do zasady, wskazał w skardze na czynność komornika B. Ł. Zgodnie z art. 47 § 2 k.r.o. (art. 47¹ k.r.o. po zmianie) małżonek może powoływać się względem innych osób na umowę majątkową małżeńską, gdy jej zawarcie oraz rodzaj były tym osobom wiadome. Małżeńska umowa majątkowa jest skuteczna wobec innej osoby wówczas, gdy o jej zawarciu oraz rodzaju powzięła wiadomość przed powstaniem między małżonkami, bądź między jednym z nich, a nią stosunku prawnego, z którego wynika wierzytelność tej osoby (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 3 kwietnia 1980 r., III CZP 13/80, OSNCP 1980, nr 7-8, poz. 140). Jak podkreśla się w nauce prawa następstwem braku takiej wiadomości jest, dotycząca danej osoby, bezskuteczność względna częściowa umowy majątkowej małżeńskiej, sięgająca tak daleko jak wymaga tego ochrona jej interesów. Konsekwentnie zatem, gdyby

małżonkowie Ł. skutecznie względem wierzyciela wyłączyli umową z dnia 12 lutego 2001 r. wspólność ustawową (zgodnie z ówczesnym nazewnictwem k.r.o.), przestałby istnieć majątek wspólny i wątpliwości sądu stałyby się bezprzedmiotowe. W przeciwnym wypadku, zakładając istniejący nadal - jako wynikający ze swego rodzaju fikcji prawnej, wprowadzonej przez art. 47 § 2 k.r.o. - stan wspólności ustawowej, należałoby przyjąć, na użytek stosunków prawnych między dłużnikiem, małżonkiem dłużnika i wierzycielem, że zagadnienia związane ze zmianą stanu prawnego, dokonanej cytowaną ustawą z dnia 17 czerwca 2004 r., uregulowane zostały przepisami art. 4, art. 5 ust. 2 i art. 5 ust. 5 pkt 2. Oznacza to, że zgodnie z zasadą aktualności należałoby przyjąć trwanie wspólności majątkowej (ustawowej) także w trakcie egzekucji, z tą jedynie zmianą, że składniki majątkowe, które wcześniej z mocy prawa stanowiłyby majątek odrębny małżonków odtąd należałyby do ich majątku osobistego (art. 33 k.r.o.), a pozostałe - do majątku wspólnego. Przytoczony przez Sąd Okręgowy przepis art. 5 ust. 3 cytowanej ustawy nowelizującej oraz powołany w treści samego pytania prawnego art. 33 pkt 8 k.r.o. w brzmieniu sprzed zmiany nie byłyby zatem relewantne dla rozstrzygnięcia sprawy.

Po drugie - jak wielokrotnie podkreślał Sąd Najwyższy - zapytanie prawne musi dotyczyć zagadnienia budzącego rzeczywiście poważne wątpliwości (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 lipca 2009 r., III CZP 38/09, nie publ., postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 kwietnia 2010 r., III CZP 17/10, nie publ. i in.). Jakkolwiek brak judykatów Sądu Najwyższego wprost odnoszących się do przedstawionych kwestii, nie można przyjąć aby istniały należycie uargumentowane zastrzeżenia co do wykładni pojęć „wierzytelność” w rozumieniu art. 33 pkt 7 k.r.o. w obecnym brzmieniu, „pobrane wynagrodzenia za pracę oraz dochody z innej działalności zarobkowej każdego z małżonków” w rozumieniu art. 31 § 2 pkt 1 k.r.o. w obecnym brzmieniu oraz „świadczenia pieniężne” użytego w ustawie z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jedn. tekst: Dz.U. z 2009 r., Nr 153, poz. 1227 ze zm.) i do poczynienia odstępstw od ich interpretacji przyjętej w okresie obowiązywania poprzedniego stanu prawnego. Ubocznie jedynie wskazać należy, że powołana ustawa nie przewiduje „świadczenia emerytalno -

rentowego", którego dotyczy pytanie Sądu Okręgowego, gdyż wskazuje jako samodzielne rodzaje świadczeń pieniężnych z FUS emeryturę i renty pobierane z różnych tytułów (art. 3). W szczególności brak podstaw do przyjęcia innego desygnatu zwrotu wierzytelność w znaczeniu przyjętym w k.r.o. i wierzytelności o emeryturę, jako prawa podmiotowego przysługującego osobie mającej ustalone prawo do emerytury (emerytowi). Wierzytelność jest typowym prawem podmiotowym względnym, wynikającym ze stosunku prawnego w którym uczestniczą dwie strony, tj. wierzyciel i dłużnik. W odniesieniu do emerytury nie ma uzasadnionych przyczyn do uznania, że oboje małżonkowie występują w tym stosunku po stronie wierzyciela. Emerytura przysługuje ubezpieczonemu na warunkach i w wysokości określonej w ustawie, po spełnieniu warunków do nabycia prawa do świadczeń pieniężnych z ubezpieczeń emerytalnego i rentowych Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, lub osobie, która przed dniem wejścia w życie ustawy podlegała ubezpieczeniu społecznemu lub zaopatrzeniu emerytalnemu (art. 2, art. 4 pkt 13 cyt. ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych). Ustawa powyższa wyraźnie wyodrębnia pojęcia „ubezpieczonego” (art. 2 ust. 1 pkt 1) i „członków rodziny pozostałych po ubezpieczonym albo po osobie uprawnionej do świadczeń pieniężnych z ubezpieczeń emerytalnego i rentowych” (art. 2 ust. 1 pkt 2). Wykładnia językowa prowadzi zatem do jednoznacznego wniosku, że emerytura jest świadczeniem o charakterze osobistym związanym z osobą uprawnionego, ponadto prawem o charakterze niezbywalnym. Oznacza to, że wierzytelność przysługuje wyłącznie emerytowi i należy do jego majątku osobistego (poprzednio: odrębnego), a nie małżonkom łącznie. Za powyższym stanowiskiem przemawiają również argumenty wynikające z wykładni systemowej art. 33 k.r.o. Konsekwentnie dopiero zmiana stanu prawnego, wynikająca z realizacji świadczenia przez zobowiązanego na rzecz uprawnionego, skutkuje przejściem pobranej należności do majątku wspólnego (art. 31 § 1 i 2 k.r.o.). Pojęcie „przedmioty majątkowe”, zawarte w art. 31 § 1 k.r.o., jak zgodnie przyjmuje judykatura i nauka prawa, oznacza wszelkie prawa majątkowe, w tym bezwzględne i względne, wierzytelności, tzw. sytuacje prawne i tzw. oczekiwania prawne. W obecnym stanie prawnym, z uwagi na przykładowe wyliczenie (zwrot „w szczególności”), mimo istotnego podobieństwa obu

konstrukcji, brak zatem podstaw do stosowania wykładni rozszerzającej pojęcia „pobrane wynagrodzenie za pracę” zawartego w art. 31 § 2 pkt 1 in princ. k.r.o. i wystarczające jest odwołanie się do art. 31 § 1 k.r.o. Dalszą konsekwencją tego stanu rzeczy jest to, że wierzytelność o emeryturę przysługująca małżonkowi dłużnika, będącemu jedynie tzw. dłużnikiem egzekwowanym na skutek nadania przeciwko niemu klauzuli wykonalności ograniczającej odpowiedzialność do majątku wspólnego, nie podlega egzekucji. Tym samym nie może być do niej skierowana egzekucja prowadzona wobec dłużnika na zasadach wynikających z art. 139-141 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych i odpowiednio stosowanych przepisów Kodeksu postępowania cywilnego (art. 142 cyt. ustawy). Fakt oznaczenia w przepisach tej ustawy sposobu egzekucji jako „egzekucji ze świadczeń pieniężnych” (nieznanego przepisom kodeksu postępowania cywilnego) nie zmienia jego istoty ani nie oznacza pośredniego wprowadzenia odstępstw od zasad ogólnych prawa cywilnego w zakresie kwalifikacji prawa podmiotowego, przysługującego osobie mającej ustalone prawo do emerytury (emerytowi) do chwili jej pobrania (zapłaty ze skutkiem zaspokojenia), jako wierzytelności. W istocie nazewnictwo to jedynie nawiązuje do pojęcia „świadczeń określonych w ustawie” (użytego m.in. w art. 3 cyt. ustawy) i związane jest z cechą szczególną emerytury jako świadczenia o okresowym charakterze.

Po trzecie - Sąd drugiej instancji, przedstawiając Sądowi Najwyższemu, do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne powinien wskazać dlaczego jego rozstrzygnięcie jest niezbędne do rozpoznania środka odwoławczego, oraz czy rzeczywiście występują uzasadnione wątpliwości interpretacyjne (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 13 czerwca 2006 r., III UZP 6/06, z dnia 25 stycznia 2007 r., III CZP 100/06, z dnia 22 lutego 2007 r., III CZP 163/06 – nie publ.). Sąd drugiej instancji uchylił się od przedstawienia motywów wskazujących czy i z jakich przyczyn nie podziela dotychczasowej interpretacji przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego oraz kodeksu postępowania cywilnego, ani nie powołał takich, które przemawiałyby za jej zmianą. Sam argument, skądinąd trafny, że egzekucja z wierzytelności będzie bardziej skuteczna od egzekucji z pobranych świadczeń nie może być uznany

za wystarczający. Względy utylitarne nie uzasadniają bowiem odstępstwa od utrwalonych, nie budzących zastrzeżeń, zasad wykładni pojęć i instytucji prawnych. W żadnym razie nie można ponadto przyjąć, że skierowana przeciwko dłużnikowi egzekwowanemu czynność egzekucyjna zajęcia wierzytelności obejmujących świadczenia okresowe z tytułu emerytury wymagalne, jeszcze nie wypłacone, oraz niewymagalne przyszłe ma charakter techniczny. Zajęcie jest bowiem kwalifikowaną co do formy i treści czynnością postępowania egzekucyjnego, podejmowaną przez organ egzekucyjny, o doniosłym charakterze, wywołującą w zależności od danego sposobu egzekucji oznaczone skutki procesowe - i materialno-prawne. Okoliczność, czy egzekucja przeciwko dłużnikowi „z emerytury” powinna się toczyć odpowiednio na zasadach przewidzianych dla egzekucji z wynagrodzenia za pracę (art. 880-888 k.p.c.) czy z innych wierzytelności (art. 895-908 k.p.c.) ma charakter wtórny i nie jest objęta przedstawionymi zagadnieniami.

Z przytoczonych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 61 § 1 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (Dz. U. 2002, Nr 240, poz. 2052 ze zm.) odmówił podjęcia uchwały.